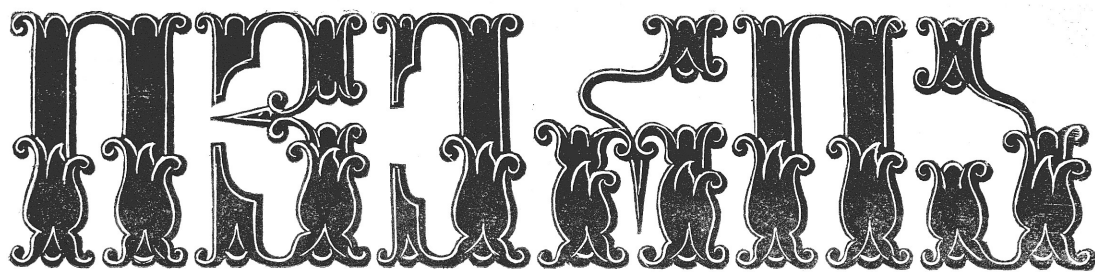

წელიწადი
პირველი

15 სექტემბ.
1877 წ.

საზოგადოებრივ და სალიტერატურო გაზეთი.

გამომდის ხუთშაბათობით

ხელის მოწმად: ტფილისის, „ივერიის“ რედაქციის ში, მთაწმინდის ქუჩაზე, შიოშვილის სახლის მეორე სართულზე, ანტონ ლომთაძისთან ერთად.

„ივერიის“ ფასი 1877 წელს.

თბილისის, გაყიდვით და გაყიდვით... 6 მან. —
თითო ნომერი — 15 კაპ.

თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწავლებს და შე-
მოკლებს დასაბუჯდათ გამოცემის წერილებს.
განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს ენაზე.

საძირკველი: I. საქართველოს ისტორია. — II. ამის ამბე-
ბი. — III. საზოგადოებრივი მიმოხილვა. — IV. დიდებულების
არეულობა და კახეთი (შემდეგ). — V. ბრძოლა რომის
დასაბრუნებლად (შემდეგ) — VI. განცხადებანი.

საქართველოს ისტორია

(„ივერიის“ კორესპონდენტების.)

გუბილამ — 31 აგვისტო. თუ რამდენად სწავლის
კაცს დროება, გამომდინარეობს და მაგალ იქნება, ამას
კვირებებს შემდეგი შემთხვევა.

ზნაულებად რომ მამასახლისების და სოფლის
მმართველების ამორჩევა დააჩვენა ჩვენს სოფლებში
მშენებლის ამორჩევა ჩვენს კუჩის სასოფლოებში (ქუთაის-
ის დაბლა 22 ვერსტზე) ერთი კაცი მამასახლისად
რომელიც ვინაინადა ასრულებდა თავის თანამდებო-
ბას. ამას ის შემთხვევა გვიმტკიცებს, რომ იგივე კა-
ცი წრეულსაც ამორჩევა მამასახლისად. მაგრამ ისრე
სასიკვდილად ფერი ეკვალის ჩვენს მტერს, ჩემო
შეთხველა, როგორც ეს მამასახლისი წრეულს შე-
იყვანა. ვინ იცის, ეგება წრეულსადელი წელიწადის
ბრძოლა!.. ეს კაცი გაფიცდა, მაგრამ როგორ გა-
ფიცდა?! საკმეულის სესავით ანთო... მე გეტყვით
ფული ვერ შეკრება თუ, რა აღესაჩ მაოთხოვეს ფული
ერთადე კაცის გამოსაწეობად დრუჟინისათვის. . თი-
თო კაცისათვის ას-ასი მანეთი შეკრავს ცხენ იარა-

ღის გარდა! მაგრამ შეიძლება თქვანა კი დაურბავს;
და როდესაც სოციალთმა ანგარიში მოითხოვს, გაფიც-
ხდა, იმავე წუთს სატრუსადოში აკურავინა თავი თავ-
გამომდებელ კაცებს და ორი კვირის შემდეგ გამ-
უშვას, ესე იგი მაშინ, როცა დარწმუნდა, რომ აწი
დააგვიწვდებოდათ წინააღმდეგობა.

„წითელის ჯვარის სასოფლოებში“ ფულის
შეკრებას თავს იდგას ჩვენს მამასახლისს და შეკრება
იდეც, მაგრამ . . . მაგრამ კამბეჩები იყიდა და ურბები
გაწეო! ახლა კამბეჩებიც წყავს და ურბებიც, მაგრამ
რა წაიღოს ზუგდიდში? — თივს. — თივის წაღებით
ფულს კი მოიგებს, დადგან ერთს ორად გაჭყიდის,
მაგრამ რითი იყიდოს ეს თივს? — ფულით. — ხად
ანის ფული? — გლეხებს აქვთ: მაინც ხომ უნდა გარ-
დაინახონ გლეხებმა სასახლითა — ფული, და ის არა
ჩვენთან, რომ ეს ფული ესწავს, ესე იგი, წინადლით,
უდასუდ უწინარეს შეიკრიბოს; იმით მამასახლისმა
თივს იყიდოს, გასეიდვით ფული მოიგოს, მაგება
თავისთვის დაიკოვოს და თავისი სასახლაში გაგზავნოს?
ძლიერ კარგი მოგონება?! ჭო, ერთი რამ კია დასა-
ღანებელი: ღვდლის ფულს და სასახლისას ერთად
ვერ შესძლებენ გლეხები, მაგრამ, რა უყოთ? სოცია-
ლურებშიც გაიჭირონ გარდასახადი და სოცია ღვდლები-
მაც მოიპინონ გლეხების გამდიდრებამდე. კარგი
მოფიქრება?! რა უშავს?

ნახევარი წელიწადი ძლიერ არის, რაც ეს კაცი მეორედ ამოიჩინეს მამასახლისად და, როგორც ხედავთ მკითხველო, და ქვემოთვე დაინახავთ, ბევრი მოხერხება გამოიჩინა. ბევრს კარგს შემდეგშიც ვნახავთ, თუ აქაურმა ბედმა მამასახლისის საკეთილად იმუშავა და ან გამოსცვალეს ამ სამს წლადის და თუ ამისთანავე მისი საკუთარი სიტუებებიც გამართლდა „რაც უნდა ეგადნეო, ჩემს წინააღმდეგ ვერას გააწყობოთ, რადგან მასრის მმართველი მე მწყალობსო და „ზედ წამწამზედ უზივარო.“ მართლაც ერთმა გლეხმა უჩივლა ამ მამასახლისს, თავის საჩივარში ყოველი მისი მოქმედება გამოამუღავნა და წსთხოვდა. ყოველივე გამოეძიებიათ, რომ კ უ ს ი ს სასოკადოების ყრილობას ჭეშმარიტება უჩვენებინა. გამოეძიებულა მობრძანდა, მაგრამ... ჯერსანობით ხალხი ძლიერ ნანობს, რომ ეს კაცი მამასახლისად აირჩია. ნანობს მეთქი, მაგრამ ჯერ ვერაფერი გაუწევია.

ამ მამასახლისის სრეკებს ვინ ჩამოწმებდა?

ერთი კიდეგ. ჩვენში ერთი გლეხის ცოლი მარჩილობდა (მკითხაობდა). ეს რომ მამასახლისმა გაიგო, დედა-კაცს დაჭერა და დატუსაღება დაუპირა, მკითხავი რათა ხარო, როდესაც ეს ცრუ-მორწმუნეობა და ძლიერ მავნებელიაო. დედა-კაცს შეუთვლია: „მე წამალს ვიძლევი და თუ ან მომიჩინებ, იმით ჯერ არავინ მომიკლავსო. ამას ჩემი მეზობლებიც დაამტკიცებენო.“ — მამ თუ აგრება, მე შემიძლია, შენ ექიმობაც დაგიმტკიცო, თუ... (აქ ზირობა). ახლა ეს დედაკაცი მამასახლისის ბეჭდით დამტკიცებულის ქაღალდით ექიმიც არის და ფერშაღიც! აგრე წსზობს ჩვენი მამასახლისი ცრუ-მორწმუნეობას სოფლებში! საწყალი სოფლები კი ამას იმხანა: „შეგცოდეთ ბატონებო, რომ ეს კაცი მამასახლისად ამოიჩინეთ, და შეგვინდგეთ და გამოგვანდგევენეთ!“

ჯინსიანი—30 აგვისტო. თქმა აღარ უნდა, რომ ჩვენში შკოლების გამართვა და სამუდამოდ დადგინება ჯერ კიდევ ძნელი საქმეა; ხოლო სასოფლო შკოლების მასწავლებლები რამოდენად უადვილებენ სოფლებებს ამ ძნელ საქმეს და შკოლების დღეგრძელობას

ბას ხელს უწყობენ ამას შემდეგი შემთხვევა გვიჩვენებს.

ჯინსისში (ქუთაისის დასავლეთით არის) რაც სასოფლო შკოლა გაიხსნა, ახლა მეორე წელიწადია. ამ შკოლას აქამომდე ქუთაისის სასულიერო კლასში კურს დასრულებული ემაწვილი კაცი ჭყავს მასწავლებლად—ს. შენგელია. ეს კაცი, მის მაგიერ რომ შკირდება და მათ მამებს საჭირო წიგნების ყიდვას გაუადვილოს,—ეჭვს შაურთან წიგნებში ცამეტ-ცამეტ შაურს ღებულობს.

მისი შკირდება დილაობით წიგნებთან ერთად ხის თოფსაც მიათრევენ, რომ უფ. შენგელიამ შკირდება, „ნაღვას“ და „ნაზრავას“ აწავლოს სხვათა გასაკვეთთა შორის. ახლად შემოსულს შკირდს თუ არ აბაზიანი წაბლის ხის თოფი ან ექნა, შკოლაში არ მიხვდება. ამ ხის თოფებს ერთი დურგალი აკეთებს ჯინსისშივე, რადგან გამოჩნობას ხედავს.

მუშაითობა (გომნასტიკა) რომ კვირასში ერთხელ ჭქონდეს შკოლას ხომ კარგზედ მუტი იქნება, მაგრამ სხვა გარდასახადებთან კიდევ რომ ორ-ორი აბაზი და ზოგჯერ ოთხიც ხის თოფისთვის ზედ წავდვას გლეხს ზურგზე,—ეს ვერაფრად მოუხდება გლეხის ჯიბეს.

მარტო ახალს ზედლოლებზე ვერ დაფუძნებულა უფ. შენგელია და ძველებისთვისაც ჩამოურთმევია შემდეგი: ემაწვილებს დაწამულიათვის ბაშბის მათით და ისიც დამწალით აბაშს სტოლის ან სკამის ფეხზე; თუ ემაწვილს უეცრად მათი შემოაწვდა, მამინ კი სიმიწდის ან ლობიოს მარცხლებზე უნდა დაიჩოქოს.

ზარმაცობის გასაკვეთად შკირდები თურმე შორს არ მიდის, რადგან ზარმაცობის მაგალითს მასწავლებლებშივე ჭზოულობენ.

სასოკადოებს ეს ყოველი შეუტყვია; სამდურავის მუტი ჯერ არა ისმის რა. ესეც კარგია მით, რომ სამდურავს ზოგჯერ კარგი საქმეც შეუდგება ხოლმე. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ზედლოლად დაბადებული

კარები (უფ. შენგელის სომ მათის გვარისა უნდა იყოს!) რაც უნდა უყოთ უარგისობისა გამო, — მანინგ ზედღობას თავს არ დასწებებენ. ესეთია იმითი წესი უფ. ს. შენგელის, თუ ჯიხისში გულს მოაყვანინებენ, სხვაგან განდევნა მსწავლელებად, რადგან მუდ და თქვენ, მკითხველო, ვერ შევეცდებით შეუძლებლობისა გამო და სხვების (მოცილებების) უძეტესი ნაწილი კი იგივე შენგელიები არიან.

ბ ა პ კ რ ი თ

საშინელი ჭირიანობა არის თითქმის მთელს კახეთში როგორც საქონლისა, ეგრეთვე ხალხისა. ბევრს აჯანსიანებულს დაბანია ამ წყევლმა ჭირმა ხელი თავის საქონლიდგან. საითაც კი გაივლით ესა სოფელში, გზას ვერ აუჭევთ მკვდარს საქონელს, ასე რომ იმით სამაგელს სუნს გულშეუღლებელი ძნელად მოჭრებით, თუ ზატარა მგომბობარე ყნობის ზატარანია ხართ, მკითხველო. ჭირი უფრო ვრცელდება, რადგანაც მკვდარი ჭირიანი საქონელი სოფლის ორღობებში არის გაშლილი, სადაც დადის უწყალოყოფა საქონელიც. ძალიან გასჭირებია დაღვრილს ადგილობრივთს მოავრობას, რომ აუკრძალოს ჭირიანი მკვდარი საქონლის გაშლა შიგ შეატყუოს სოფელში.. არ ვიცი, რას უყურებს და რას უცდის აქაური მმართველობა. ერთის სიტყვით ყველა უიმედოდა არის ესა საქონელზე და ყველა წინდილობს გაჭვიდოს როგორც, თუნდა ძრვიელ იეფათაც.

საქონელი, თორემ ხალხს კი განა ხეირი დაეყარა წლეულ კახეთში! ჯერ ყვავილმა და წითელამ გასწყვიტა ხალხი და ახლა სისხამ დაუთავა ხელი. სამ ასე გაველა მუსხი კახეთსა და უყურეთ ჩვენის მხრის დეკრეტების ოლიმპიუნს არხეინობას! მაგრამ იმით რა ენდვლებათ, — კარგი ჯამაგირი არ აკლიათ და ტბილი აუძღვრეველი ცხოვრება!

მე საშინლად მკვავრება ერთფერობა და ერთსახობა. წვეულმა ჩემმა ბედა იცის ესე და ცდილობს ყოველთვის, სადა წავალ, ერთი და იგივე სანახაობა დამხვედროს. ამ ზაფხულს ორჯერ მომიხდა ფშაველ-

დადისეურზედ (სოფლების თელავის უესდში) გაგდა და ორჯერვე ერთი და იგივე შესანიშნავი ამბავი დამხვდა: ჩაფარი ქშელეზავა გლეხებს ჩერქეზულის მათრახით. დასწევვლან ღმერთმა, ჩემს ფესზედ მოჭრება სოფელ ამ სოფლებში ეს უბედურება, თუ სულ ესე არის? მინდოდა მესამეთაც გამეხანა ამ სოფლებისაკენ, მაგრამ ვაი თუ ჩემს გაგლით ვიდეგ შეყვინებინა გლეხები ჩაფრებისათვის! დაიძინე, თელავის მმართველობავ, ჩაფრების მათრახები და გლეხების ზურგები კარგ ნახს გუებნებინ!

თუ ზოგან თელავის მხრეში ყოჩაღობენ ჩაფრები და მამასახლისები, ზოგან კი ისინი სულ დამბლაები არიან და ამით მაგობრათ ყოჩაღობენ სოფლის მწერლები. აი მაგალითებრ ახმეტის მწერალს დაიკვანს ვასილ მაღალავს ისე ჭყავს მამასახლისი და სუდიები დამონაგებულები, რომ როგორც უნდა, ისე წავყვანებს საქმეს და თუ იმის სიტყვა არ დაიჯერებს, დაჭლანძლავს თურმე სუდიებ-მამასახლისსა და გამოვა გარეთ. მოდი და ნუ დაჭთანძმდებიან ისინიც თავიანთ მწერლის სიტყვას!

ცალ-ცალკე მოჩივარი ბატონს ძირთალი ეკონაო... სწორეთ რომ ასეა და ამის გამო სიმართლის ზოგნა ქვეყანაზედ ძრვიელ ძნელია! აი მაგალითებრ თელავის სასულეიერო სასწავლებლის წევრი და მკუჭუნავა (ეკონომოსი) მღვდელ მ. ხელავეი, რომლის აუარებელ ზატოხნებაზედ და საზოგადო საქმისთვის განწირულებასზედ მოგვითხრობს „ივერიის“ კორნესზონდენტი „...“ (იხილე „ივერიის“ 27 №). ორგან-სამგან მითხრეს, რომ ამ საზოგადო საქმის მომჭირნეს დადამანს სასწავლებლისათვის ხელთახლოცის (საღვეტვის) ზირები შემოუკერვინებია თავისის მეუღლისათვის და თვითუღლის შემოკერებაში თითო აბაზი უძლევი იმავე სასწავლებლის ფულიდამ. აბა მითხარით რომელს ერთს დაუჯეროს საწყალობა მკითხველმა?

თათრთა ჯერ თავს არ მოიფხანსო, და თუ მოიფხანს, სულ მოიგლეჯსო, ამბობს ერთი ანდრას თათრებისა ვი აბა რაფიცი, და ჩვენს განხლებსუდ ვი შეიძლება ესე ვსთქვათ:—განსკლი ჯერ თავს ვერ მოიფხანს და თუ მოიფხანს, სულ მოიგლეჯს. აი ძაგალითობერ, რისგამო ვამბობ ანას: ამ სუთიოდე თვის წინათ სად იფხანს განხლები? ქვეყნის მიწში ემინათ. წელიწადში ორ-სამ კორბებსზონდენციას ვერს წაიგიონადით განსეთში და ესლად ვი ლამის არის აღარავინ მოასხეგონ თავიანთის ყვირილით. ეს ძალიან კარგია. მაგრამ შატარა ხანს უკან უყურე, როგორ მიიძინებენ „ქართველები.“ „ქართველები“ წვეწებუანაღ.

დ. რ.

თელავი 1 ენკენისოგს.

(ქუდივე იქნება).

ოზურბეთი. 3-ს ენკენისოგს.—შირველი ენკენისოგე როგორც მოგესხენებთ, გურულებისთვის განსაკუთრებითი მნიშვნელობის დღეს: ამ დღეს ისინი დადგეს ექსიან იმ მოსახრებით, რომ ძველათ ამ დღიდან იწყებოდა ახალი წელიწად. წინაღობით ერთის ყვირილით, ლოცვით და თოფის ტყვით მიეგებებიან ამ დღეს და ახლაც როცა ომიანობას და მტრის ვარი ვარსუდ გვიდგა, არ დაივიწყეს გურულებმა ეს ჩვეულება, რისგამოც ასირებული მდგომარეობა წარმოსდგა. წარმოდგინეთ ის დრო, როცა ბინდი ეტემა და დღე და დამე ერთმანეთს შორდებიან და მასთან ძლიერ მოსშირებული წვიმა, იმ ხარისხამდის რომ ვაცს კარში გამოსვლა უხელდება, ამასთან დაურთვეით ერთი ვაება, კიყინა და ვაის და უის ყვირილი და თან აჩქარებული თოფის ტყვა ყველა სოფლებში და ყველა ოჯახში ერთ და იმავე დროს, და მაშინ მისვდებით, თუ რა ასირებული ფოთება დაქმარებულია იმათ, ვინც ეს ხალხის ჩვეულება არ იცოდა განსაკუთრებით ამ დროში, როცა თვალყური გაფანცვით გვიტეჩავს და არ ვიცით როდის რა დაგვიძარბება.

ახა რა იცოდენ, თქვენი ჭირიძე, რუსის ავიტრებმა, თუ გურულები ამ თოფის გვანა-გვუხით თავიანთ „ზაკვებს“ და „მანე სულებს“ ემუქრებოდენ და აშინებდენ!

საუბედუროთ ყველა იმათგანი ამ დროს განხეული იყენ თავ-თავიანთ ბინებზედ აქა-იქ, უმეტეს ნაწილათ ქალქის მოშორებით და რისკეირველია ეტრედ გაფანტულებზედ უფრო ძლიერ იმოქმედებდა ეს ასირებული სროლა. ბერი იმათგანი, იურ-მისდილი გარბოდენ ამ დროს თავ-თავიანთ უფროსებისკენ და თან გვარწმუნებდენ, რომ „ტრეგოვან“ ისმისო. რადგან ეს ჩვეულება ერთობ მანებულაა გურულებისთვის, ამისთვის არ შეიძლება ორიოდე სიტყვა არ ითქვას იმის თაობაზედ: ამ დადგის წინა დამეს აქ „შეფურების“ დამეს ექსიან და ყველა ოჯახის უფროსი ვალდებულია წარმოსთქვას სმა მდღეს ყვირილით ხალხში ერთხელვე მიღებული ლოცვა და თან თოფიც მიავლოდს. ეს ამბავი ამგვარათ მოსდება სოდემ: ყველა ხალხის უფროსი შეუდამის დროს გამოდის გარეთ, ეხროში, გამოაქვს თავის მასროლი იარაღები და გასმანის ისე, თითქო მუეძინი ექსოდეს ხალხს მინარტიდამ სლოცველად და თან ამ სიტყვებს წარმოსთქვამს:

„მიღმართელნო, მოღმართელნო,
 შორებელნო, ახლობელნო!
 თქვენი სვით და თქვენი ჭამეთ,
 ჩემსას ჯვარი დამიწერეთ!
 ჯვარი აქა! ჯვარი აქა!“

და თან ისე დაიწვილებს, რომ ტანში ყრუინტელა აგიგელ-ჩაგიგლის და მოჭკვება თოფის სროლას. ამას „ზადანსებას“ ექსიან. ამ ჩვეულებას ყველა ისე ასრულებს ახლაც როგორც ასის წლის წინად, თუმცა მისი დიდი მნიშვნელობა ბევრს გურიანში ისე აღარ ჰქვამს, როგორც უწინ ჰქვამდათ. მაგრამ იკითხავთ, რას მოასწავებს ეს „ზადანსება“ რა სარგებლობა მოაქვს მას ხალხისთვის? სარგებლობა სრულებით არაფერი, ვნება ვი ერთობ ბევრი. აი რა რიგად: ყველა გურულებს ჰქვამს, რომ ზოგიერთი ვაცი და ქალი, როცა მოხუცდებიან, მანე სულებათ იქნებიან, „ზაკვავათ“, რომელთაც კუდიც გამოკებმევთ, თვალიც „უკვავთ“ და თან შეიძინენ იმ გვართვისებს, რომ ადვილათ გარდაიქნებიან,—თუ მათ ჰსურსთ,—სხვა და სხვა გარეულ და შინაურ შიშუტყვებათ, ფრინველებათ და ისე დასტრიალებენ ქვეყანას, რომ ვნება რამ მოუტანონ. მათი უფროსი, „როგანა“ ხალხისს განებაში წარმოდგენილია, როგორც ერთი მეტათ გადაბებუ-

ბული, მანინჯი დედა-კაცი, ყველა გრძნობებით და მანქანებით სავსეთ, რომელსაც უთვალ-უნაგზავნი ქვეშევრდამები ჭყავს დედამისზედ. ეს უგანასკნელები მზათ აჩიან მოიტაცონ ქვეყნიდან კაცის სულელები, ან შინაური პირტყეები, ან სხვა რაიმე ნივთები საფხის ცხოვრებაში გამოსადეგი თავის „რეკავის“ შესაწინააღმდეგ. რაც შეეძლება იქნება რეკავთან, ის უთუოთ, თუ ცხოველი, მოკვდება, თუ უსულა საგანია—ფუჭდება და ხდება. ამისთვის საჭიროა გურულების აზრით, პირველათ წყობისწინაგული ღოცვა და თოფის სწრაფი, მეორე ის, რომ ყველა რეკავის შვილმა თავი „შეიბეჭდოს“ ესე იგი მიიყრას თავზედ რთხს ადგილას ვაკანდ წმინდა სანთელი, აგრეთვე შეეჭდოს ყველა შინაური პირტყეები, ფრინველები, სახლ-კარი, ყანები და სხვაშია რეკავში საჭირო საგნად ითვლება. და შესამდე—მთელ ამ დამეს ფრთხილად უნდა იყოს მთელი სახლობა. თუ შესაძლავა, არ უნდა დაიძინონ, რომ „ზაკვავები“, რომელნიც გაშმაგებულინი დარბიან მთელს დამეს კატისა, ან სხვა რომელიც ცხოველის ან ფრინველის სახით, არ შამოკვაროს რეკავში მსხვერპლის მოსატარებლად. გურულ გლეხ-კაცს, რომ ჭკითოს კაცმა ის დაეკრებით გეტყვის, რომ ბერძნულ უნასავს ამ დამეს „ზაკვავი კაცები“ გარეულს ტახზედ, ან მკვლზედ, თუ ტურახზედ გადაიყვანონ, აგრეთვე ფრინველების სახით მოხუცი რეკავში მსხვერპლის წასაყვანად. ყველა გურულს გულში გარდაწვეტილი აქვს, რომ რომელიმე მისი მეზობელი „ზაკვავია“. ხშირად მთელს სოფელს ამოხეიებული ჭყავთ სახეში ზოგიერთი კაცი ვითომ „ზაკვავები“ არიანო. ამა წარმოადგინეთ შეწამულების კაცების მდგომარეობა. კვრედ შეწამული თუ მიჯ თავის მეზობლისა რაიმე საქმისთვის მეზობელი უთუოდ მისს დანახვისა თანავე სამკურ გააფურთხებს, პირველს გადიწერს და თან წარმოსთქვამს სამკურ: „დალასვრის დეკთმაო“. ძველ დროში კი არა, სამოცი წელაწადიც არ იქნება მას აქედ, რაც გადავარდა ჩვენში ამ გვარ ბრადებულ კაცების „დადაღვა“. ეს დადაღვა მდგომარეობდა იმაში, რომ გასურებულის შანთით—რკინით ამსწვიდნენ ტანზედ „ზაკვავს“ ვაკარის სასუს და ამით

ვითომ ერთმეორად ზაკვავს ძელს ვენებისა. ერთი მეტად სამაგელი შედეგი ამ ცრუ მოწმუნებისა მდგომარეობს იმაში, რომ უმეტესი ნაწილი გურულებისა დაეკრებულა. რომ თუ „ზაკვავები“ არა, არც ერთი მძიმე სნეულება ქვეყანაზედ არ იქნებოდა და ამ დაეკრების გამო თუ ვინმე მძიმე-ავათყოფია, ის და მისი ჭირისუფალი გარდაწვევით ფიქრებს, რომ ეს ზაკვავის მეზობლის ბრალია. ამისთვის ყოველ ღონისძიებას იმბეჭებენ ხოლმე, რომ შიშით ან ქრთამით მოამადლიერონ იგი, და დაალოცვიონ ავათყოფი მღვდლის თანდასწრებით. შემდეგ ამისა ჭირისუფალი და თვით ავათყოფიც გულდინჯად არიან, რომ მათ მოსპეს სნეულების მიხეზა, ამ დალოცვის წყობითის გავლენითა. ეს მანე ცრუ-მოწმუნება სთესავს განსეთქილებას, მტრობას მეზობლობაში, რომლის შედეგად ხშირად სისხლის ღვრც მონდება ხოლმე. მადლობა დემრთს, რომ ეს უმეტრული რწმენა თან და თან გამოდის საფხის წყობიდან ამ უგანასკნელ დროს.

იოსებ თაყაიშვილი.

ო მ ი ს ა მ ბ ე ბ ი .

ნ ენკენისთვის იზმაილ-ფაშას გაუმართავს მთებზედ სოფ. ხალვალისა და ხომხაბარის პირის-პირ ბატარეები და ზარბაზნების სროლა დაუწყია ღერენალის ტერგუქასოვის ჯარისათვის. 8-ს, შუადღის სამს საათზედ ოსმალოს ჯარსსოფ. ხალვალოს და ზემო ჩარუხჩისაკენ წამოუწვია ამ სოფლებზედ დასაცემად. მაგრამ რუსის ჯარს არ მიუშვია და უკანვე გაუბრუნებია. მტერს დიდი ზარალი მისცემია თურმე. ჩვენის მხრით დაქრილა ბაკინსკის პოლკის უფროსი პოლკოვნიკი ივანოვი და გააწრულა იმავე პოლკის კაპიტანი კავალევსკი. ჯარის კაცთა შორის შვილი მოკლულია და ოცდაათი დაქრილი.

ამავე დღეს 500-დე ბაში-ბუზუქს მდ. არაკ-წისაკენ გაუწვიათ, მაგრამ რუსის ყაზახებს უკანვე გაუბრუნებიათ.

— შუა დაღისტანში რომ არეულობა მომხდარა თითქმის მთელს ლუნის მახრას მოსდებია, და 30 მარამობისთვის აჯანყებულნი რუსის წვრილ-წვრილ კამანდებს დასცემია. ახლო-მახლო ადგილებიდან ჯარი გაუკზანიათ, რომელსაც თ. ნაკაშიძის გუნდიც მიშველებია. ამ ჯარს 8 სექტემბერს არეულობა შეუყენებია, თუმცა აჯანყებულთ მიერ დაბრკოლება დახვედრიათ. იმ სოფლებს, რომელნიც მდ. კარაკოისუხედ მდებარებენ, მორჩილება გამოუცხადებიათ. ჩვენის მხრით დაჭრილთა და მოკლულთა რიცხვი ოც-და-შვიდი ჯარის კაცია.

შემოხსენებული აჯანყება კახეთსაც დაეტყუთურმე, ასე რომ ლაგოდების ახლო-მახლო ლეკები გადმოსულან. იქ მდგომს ჯარსა ღონისძიება მიუღია, რომ მცხოვრებთ ლეკების დაცემა ააცილონ.

— 5 ენკენისთვის შიპკის გარდასავალში ატეხილა საშინელი ბრძოლა. ოსმალები წმინდა ნიკოლოზის სიმაგრეს დასცემიან. რუსებს ღენერალის რადეცკის წინამძღომლობით გაუმარჯვნიათ და ოსმალები უკანვე გაუბრუნებიათ. ორსავე მხარეს დიდი ზარალი მისცემიათ. ჩვენის მხრით დაჭრილთა და მოკლულთა შორის 31 აფიცერია 1,000 (ათასი) ჯარის კაცი.

9 სექტემბერს ოსმალებს ხელმეორედ დაუწყვიათ ზარბაზნების სროლა წმ. ნიკოლოზის სიმაგრისათვის.

ამავე დღეს ოსმალები ცერკოენისასაც დასმიან, მაგრამ სრულებით უნაყოფოდ. ამ საქმეში რუსის მხრით მოკლულთა და დაჭრილთა შორის ოცი აფიცერია და 400 ჯარის კაცი. ოსმალოს მხრით კი ათასამდეა.

— გაზეთს Новое Время-ს ჰსწერენ ბუხარეს-ღაღამ, რომ პლევნა გარშემოარტყმულია ჯართაო

და სულეიმანისა და ოსმან-ფაშის შორის გზა შეკრულიაო.

— პლევნას, როგორც მოგვხსენებათ, გარს რუსის ჯარი არტყავს, ასე რომ ოსმალ-ფაშის ჯარი სრულებით დამწყვდეული იქმნებოდა ერთი გზა რომ არა ჰქონდეს სოფიაზედ. რუსები რასაკვირველია ვოველ ღონისძიებას ხმარობენ, რომ როგორმე ეს გზაც შეუტრან. ამისათვის დანიშნულია ცალკე ჯარი, რომელიც თვალ-ყურს ადევნებს, რომ ამ გზით არავითარი შემწეობა არ მოუვიდეს ოსმან-ფაშას. 8 სექტემბერს გრაფი შტაკელბერგი თავისის ცხენოსანის ჯარით ამ გზაზედ სოფ. რახიტასკენ დაძრულა და ოსმალოს ცხენოსანს ჯარს დაჰხვედრია და დაუმარცხებია. შემდეგ შტაკელბერგს დაუნახავს რომ ოსმალოს ცხენოსანს გუნდს ქვეითა ჯარიც მოსდევს, და უკანვე დაბრუნებულა. 9 სექტემბერს პოლკოვნიკს ტუტოლმინს სოფ. ტელიშთან ოსმალოს ჯარი დაუნახავს და ზარბაზნების სროლა დაუწყვია და მით შეუყენებია ოსმალო.

— 9 სექტემბერს ოსმალოს ჯარი ცერკოენას დასცემია და ცხარი ბრძოლა გაუმართავს. რუსის ჯარი ღენერალ ტატიშჩევის წინამძღომლობით გაუმარჯვებულა. ჩვენის მხრით მოკლულთა შორის ექვსი აფიცერია და სამოცი ჯარის კაცი. გარდა ამისა ოცი აფიცერია დაჭრილი და სამასი ჯარისკაცი. ოსმალოს მხრით მოკლულთა და დაჭრილთა რიცხვი ორი ათასია.

— ჩერნოგორიელები, როგორც მოგვხსენებათ, ძალიან იმარჯვებენ ამ ომიანობაში. ნიკშიის ალების შემდეგ მთელი ღუყის გარდასავალი (ჰერცოგოვინიდან ჩერნოგორიაზედ) მათ ჩაუვარდათ ხელში. ეხლა გაჩკოს (ჰერცოგოვინაში) მისდგომიან.

საზოლიტიკო მიმოხილვა

საზრუნველობა. საკვირველს სწავლობას წარმოადგენდა თურმე პარტიის ტიპის დამატების დღეს. მრავალი ხალხი მოგზავნიდა ტიპის გასასვენებლად და ამასთანავე არ ვითარე უწყისობა არ მოუხდენია. ცხდა ასი ათასი სული დაიძრა და შიმშილი ამოუღებლად, დაბნელებულად და მოწიწებით გამოჭევა მიტოვებულს სსსრ-ისათვის. მოლოდინი რთულ მომსახურებაში, „გაუმარჯოს რესპუბლიკას“ და შესწავლა. ამ გვარად მოიქცა პარტიის ხალხი, რომელსაც აქამდისინ ეკლავ უყურებდა, როგორც მსოფლიოს, მოუხერხებს და უფლის (რეკლამის) დევიდად ამოღეს. ამ რიგისინ ქვეყნით პარტიის ხალხმა სიტყვილი მოჭევა მკ-მაგონის მთავრობას. მკ-მაგონის მთავრობა აქამდისინ, როგორც მოგესხებოთ სულ იმს იმსდა, —საფრანგეთი რადიკალებით არის სავსე, მათგან იღუპება და უსათუოდ უნდა საფრანგეთი მათგან დაეისხნა. ამისათვის მს ძალიან უნდოდა, რომ პარტიის ტიპის დამატების დროს უწყისობა და არეულობა რამ მომხდარიყო და მით შემთხვევა მისცემოდა ხალხს ხელი გამოდგოთ ვითომდა საზოგადოების დასაცავად. ამისათვის ჯარიმ ბლომად დამხდებული ჰქონდა პარტიის ხალხ-მსხლე. მაგრამ მოუხდა: პარტიის ხალხმა გაუმტყუენა სამარტხვინო მოლოდინი მთავრობას და ცხადად დაანახვა ეკლავს, რომ ხალხს სხვა წილი-მიმხიდელობა არ აქვს რა, გარდა თავისუფლებისა და კანონიერობისა, რომელთა მოლოდინი თვითონ მთავრობა არის. სადაც ის მთავრობის მიმხრე გაზეთების სიამაყე, რომელიც გულსდიდად ქადაგობდა რესპუბლიკის დაღუპვას და მონარხის დადგენას! მათმა სითამამემ ძალიან იკლავ, იმიტომ-რომ პარტიის წესიერობის მაგალითი თვით უხერხა მთელს საფრანგეთს: იგი თითქო ეუბნება ხალხს—„ძალა და სამართალი შენკენ არის და რიდასი უნდა გემინდეს; შენს სურვილს დაუბნა არავითარი ძალა ქვეყნიერებაზედ წინ ვერ გადაუღებს.“ პარტიის გულის საფრანგეთისა და ამიტომაც მის მაგალითს დიდი მნიშვნელობა აქვს და ექმნება კიდევ მომავალ არევისში, რომლის გადაწყვეტილება რესპუბლიკის სასარგებლოდ უნდა სავსე არ უნდა იყოს.

იგივე განიერება გამოიჩინა პარტიის ხალხმა გამბეტის საქმის თაობაზედაც. რადა თქმა უნდა, რომ დიდ-

ძალი ხალხი უნდა მოგზავნილიყო სსსრ-ისათვის ამ საქმის მოსამართლად, მაგრამ მთავრობამ თავისი გარე დაყენა ქუჩაში სსსრ-ისათვის წინ და არავინ არ შეუშვა. ახა თუ ხალხს მოთმინება დაჭკარგოდეს და რითიმე გამყვანებინოს თავისი გულსწეობა! ხალხი თურცა გულსწეული იყო, მაგრამ მანაც დუმილით და მშვიდობიანად გახერდა ქუჩაში და ისე ხმამოუღებლოდ ეკლავდა საქმის დაბოლოებას. საწინი გი ბეგნი რამ იყო ხალხისათვის. ეკლავს ცხადია, რომ ამ შემთხვევაში გამბეტის სასჯელში მიტოვა საზოლიტიკო საქმეა, და ამ გვარ საქმით განხინება უაგელთვის საზოლიტიკო ხალხი და ეკლავს ნება ჰქონდა დაესწროს და თვით მოსმინოს საქმის გარეხვა. „ეკლავ იცის, ამბობს ერთი გარტესმონდენტი, რა უფოთი და რა ამბოთ განაგებდნენ ამ გვარს საქმეებს თვით რესტავრაციის დროსაც; განმართებოდა ხალხი დიდი გამართება სიტყვითა, ერთიცა და მეორე მხარეც არ ზოგავდა თვის მჭკრძეტიულობას; სამსაჯულოს ფართო ოთახში მოიყრიდა ხალხი თავს დიდძალი ხალხი, რომლის შორის საჩინებულს ქალებსაც ეჭირათ ჯეროვანი ადგილი.“

უხლავ გი ამგვარი საქმე რომელიც თვის ჯეროვანი ადგილს დაიჭერს ისტორიაში, გარეუღ აქმნა თითქმის კანკატილს ოთახში. კანკატილში მეთქი, რადგანაც ურჩხლისტების გარდა სამსაჯულოს ოთახში რც-და-ათ კაცზედ მეტი არ იყო.“

ახა როგორ არ უნდა ჰქონოდა პარტიის ხალხს ეს ამისთანა უსამართლო განკარგულება მთავრობისა. მაგრამ ერთხელ კიდევ ბარჯალა მის ხეჩხინობას. არ აჭევა წყენსა, არ აფეთქდა, თითქო გულში ჰსთქვა: მე ვინც რითაც და როდესაც გადაუსდი სამაგოერხსაო. გარდა ამისა მთავრობამ მეორე განკარგულებაც იხება: გაზეთებს აუკრძალა სსსრ-ისათვის განხინების დაბეჭდვა. სადამოს გაზეთები, რომლებშიაც გი აწერილი იყო გამბეტის საქმე, ზოლიციამ გამსყიდვებს წართვა და შეკრა მაგრამ ერთს სსსრ უკან მთავრობამ მოისაზრა ამ განკარგულების უგუნურება და ის გაზეთები ისევ დაუბრუნა პატრონებსა გასასყიდლად.

— ადრევეც მოგასსუნეთ, რომ ტიპი საჭირო იყო საფრანგეთისათვის, როგორც მკ-მაგონის მოცილე და იმავე დროს რესპუბლიკელთა დასის ზომიერი წარმო-

მადგენელი. ტიერო რომ განდაიცვალა ყველა მონაწილეებს იმათ — ახა ესლას ვილას წამოაყენებოთ. რესპუბლიკელებმა მიუთითეს გრევის, განდევნებულის დეპუტატთა პალატის თავმჯდომარეს. გრევის, რასაკვირველია, ამასთანავე სხვა ანა აქვს, როგორც გამბეტას, ან ტიეროსა ჭქონდა. გრევი ანის გუფრთული რესპუბლიკელი, სინიდიანის და პატრიარხის კაცი. თუიდან მას მხოლოდ მალა სარისხას საზოგადოება იცნობს და ანა დასაღი ხალხი, მაგრამ ამ ხალხსათვის ისიც სჯობია, რომ რესპუბლიკელები გასუთებს გამოქვეყნო იგი მოედანზე და გამეტასაც ბევრჯერ ქებით მოუსხენია სჯობილად მისა სხვად.

ამბობენ, რომ გრევი უარზედ ანის - რესპუბლიკელთა მეთაურობას ვერ ეივისებო.

— საწყალი მაკ-მაგონი! ბოროტობაც იმ გვანადგობ ციკად დასკადრია ხალხი, როგორც — თუ გასსოვთ — ევროპაში. ქალაქის მოთავე თითქმის იმავე სატყეოთ მოეკება, როგორც ევროპაში. თითქმის ასი ათასი კაცი გაჭკიოდა მაკ-მაგონის წინაშე: „გაუმარჯოს რესპუბლიკე სო.“ ბოროტადამ ანკამონში მივიდა და უფრო უარესი დღე დადგა: თითქმის მთელი ქალაქი გამოცრავდა მარშლის მისებრებლად და დანახა თუ ანა მაკ-მაგონი ერთხმად დაიგონა: „გაუმარჯოს რესპუბლიკე სო.“ ბოროტადამ დაბრუნდა იმავე მხრივით მიეკება ხალხი, ასე რომ მოედსაც მოედანზედ მრავალი ხალხი მოგროვდა, ზოლიც იმ ჯარი მოიწვივა და უბანა ხალხი გალაღობო. რამდენიმე კაცი დასტყეს კადეტ, მაგრამ ხალხმა ანაკითანი წინააღმდეგობა ან გაუწია ჯარს და გზა დაურღლა; თუიდან მანც თავის ს კი იმასდა: „გაუმარჯოს რესპუბლიკე სო.“

ბოროტად ანსიუპისკობისმა სსვათა შორის შემდეგი სიტყვა მიუგო მაკ-მაგონს: „თქვენი საქმე ბოლომდისინ გაგიაღვიდებთ შაშის ღონით და გუბთხევიით, რომელიც გუფრთულის სიყვარულით ანის აღსავსე საფრანკეთისადმი“...

მართლდაა შაშის თუიდე შემდეგი უთქვამს საფრანკეთის კათალიკეთა წინაშე: „გუბთხევი, უფალო, საფრანკეთი; აგუბთხევი მისი მმართველი...“

ერთის სიტყვით შაშისც აგუბთხევი მაკ-მაგონის მმართველმა, შესანიშნავი ის ანის, რომ გასუთს Officiel-ში,

რომელიც ისენიებს უოგელს სიტყვას მაკ-მაგონის წინაშე წარმოთქმულს, ან ანის მოხსენებული ბოროტად ანსიუპისკობის სიტყვა. Officiel ოფიციალური გასუთადანუ თუ მთავრობას ემინან თავი ან შევარდნისკოვ და კლერიკალმა ან დამწამონა.

— ანსიუპის დროც თითქმის გასწია მომდგარი და მის გამო მაკ-მაგონს მანიფესტი გამოუცხადო საფრანკეთის ხალხსადმი, რომელშიც შემდეგი აზრია გამოყვანილი: „რადიკალობის წარმატებამ ითულებულ მყოვად მიუყენებინა პალატა და სელახად მომეკითხა ხალხის სურვილი. მე უარვეზოდ დავაგონილს ხმას ვითომ მე რესპუბლიკის გაქმება მსუზს. მე ვთხოვთ თქვენ, ფრანციელებს, ამოართ იმისთანა კაცები, რომელნიც ქვეყნის სატყეობასათვის ზრუნავენ. მე მტკიცედ აღვიარებ, რომ ან დეკემბრისებრი დემოკრატის წადილსა და სკლადან ან განკავდებამ თანამდებობას, რომელიც მე ხალხის კუბამ მომანდა... იმ გვარის პალატის ამოწმება, რომელიც ხემის მთავრობის მოწინააღმდეგე იქნება, მხოლოდ უბედურებას მოასწავებს როგორც საფრანკეთის შინაგან საქმეთათვის, აგრეთვე მის გარეშე საქმეთათვისც.“ ერთის სიტყვით უთუოდ ხემი მოსწონი კაცები ამოწმებოთ, თორემ ავ დღეს და გაუართო. ხალხი რასაკვირველია შასუხად ამას მიუგებს: შენ შენი ინაღვლე, თორემ ხვენ ან გვიშავს რაო.

— ყველასათვის ცხადია, რომ მთავრობა მხოლოდ იმატომ სდევნის, გამეტას რომ როგორმე ანსიუპისადე ან მიუშვას და თუ შეიძლება მოუკეთოს ანსიუპისის უფლება. მაგრამ გამოჩენილი იურისტები ამბობენ, რომ რაც უნდა ანსიუპისის საქმეო და მანც სსსამართლთს განკარგულებას გამეტის საქმის შესახებ, 16 ოკტომბერზე ადრე განხიერი მალა ან მიეცემა, ასე რომ გამეტა მანც და მანც მიიღებს მოწინააღმდეგობის ანსიუპისში, რომელიც, როგორც მოგესხენებათ, 14 ოკტომბერს უნდა მოხდეს.

— ერთის ნემცურის გასუთის გარდასმონდენტი უოგელა გამეტასთან და ჭქვეს შემდეგს: „გამეტას კარის ოთახი სწორედ მინისტრის ან კანცლერის მინაღებს ოთახსა ჭქვს — ისე ანის გაჭვდილი ხალხით. მეორე ოთახში ორმოცდი დღე კაცი სსვა იყო კიდევ. ხემს გვერდით იდგენს სსსატრაპობა, დეპუტატობი, ყუბნლისტობი, სსვა და სსვა სამინისტროის მხოლევი და ბოლოს ორი ზრუნინციას დეპუტატია, რომელიც

ანკვიანის თაობაზე იყო მოსული. ღებუტაციას მოკუ-
 ნა სხვა და სხვა ცნობა ხალხის მიადრეკილების შესახებ
 და დროების მოკლეობა გამბეტისგან—თუ როგორ უნდა
 შეუდგენს ანკვიანის საქმეს. აქ იყო შეყრილი ყველა ს-
 რისისა და წოდების კაცი. სენატორიდან მოყოლებული
 უბრალო მუშადღე. ტანსაცმელშიაც დიდი სხვა და სხვა-
 ბა იყო: დიდ-კაცობა თავისის „მუნდროთ“ იყო და
 მუშა თავისის ბლუზითა. გამბეტამ მე, როგორც უნსო-
 ქვეყნელს, პატრივი დამლა და დიდხანს არ მალადინ-
 და ერთმა მისმა სეკრეტარმა შემეყვანა მის კაბინეტში
 გამბეტამ მიმიღო უბრალო საშინაო ტანისამოსით. შე-
 გვიდა თუ არა მკითხა: „რას იფიქრობს ნემენცის ხალხი
 საფრანგეთზე? ჰსურს გერმანიას ომი თუ არა?“ მე მივუბ-
 მას, რომ ჩვენში ყოველს განიერს და მშრამეფს კაცს ომი
 დაზურბლად რისამე ეთავილება და ეჯავრება და გერმანიას
 მშვიდობიანობა ჰსურს. მაგრამ თუ წინააღმდეგს ვინმე მის
 მფლობელობას, გერმანიას თავს გამოიღებს ადგება, როგორც
 ერთი კაცი მკოქი. გამბეტას ძალიან კარგად ესმის გერმ-
 ნიის მდგომარეობა. ჩვენ საფრანგეთში მხოლოდ მშვიდო-
 ბიანობა გვსურსო“ მათსკა გამბეტამ. საფრანგეთის სო-
 ციალისტებსკად გამბეტა ძალიან მშვიდობიანად ღაზანა-
 კობდა. მისის აზრით სოციალ-დემოკრატები უფრო სა-
 შიში აჩიან გერმანიასში, ვიდრე საფრანგეთში, რადგანაც
 საფრანგეთის მუშა ხალხი უფრო მშვიდია, წინ-დაშე-
 დავი და ამასთანაც სამშობლოს მოყვარეა“.

ავსტრი-მუნბერი. სწორედ მოგასსენოთ ამ უმაღ-
 საფრანგეთის გარდა, ყველა სახელმწიფოში საზოგადოებო
 ცხოვრება თითქო შემწყვდარია. გასუეთები ავსტრიულნი არიან
 ომის ამბებით. პოლიტიკის შესახებ ვი ახალი არა არის რა
 ან არა არის რა და თუ არის რამე ჩვენამდე ვინ მოაღწევი-
 ნებს. აი მაგალითებურ ანდრასის და ბისმარკს ერთმანერთი
 უნახვით და რაღაც მოღაზანაკება ჰქონიათ. ახლა მოდი
 და გაიგეთ რაზედ ჰქონიათ ღაზანაკი. ამბობენ
 რომ მეომართაშორის შერიგების ჩამოგდებაზედ და
 ამისათვის შუამდგომლობაზედ ჰქონიათ ღაზანაკი.
 მაგრამ ჯერ რა დროს მშვიდობიანობაა, თუ შენც იტყვი,
 მკითხველო.

გარდა ამისა ამბობენ, რომ ავსტრი-ვენგერიის პო-
 ლიტკა აღმოსავლეთის საქმის შესახებ შეიცვალაო, რად-
 განაც სერბია დღე-ღამე ომს აწირობსო და ავსტრიის ვი

უკნსაც არ იბღერტსო, თუმცა აღრევი სერბიას აბრე-
 ლებდაო. ჯერ ეს უნდა მოგასსენოთ, რომ თუმცა სერბია დიდ
 ძხადებაშია, მაგრამ ომს ვი არ უნახდებს ოსმალეთს. გარდა
 ამისა ამბავი მოვიდა, რომ სერბია გაზაფხულამდე ომში
 არ ჩაბრკავა, და გაზაფხულამდე სომ ბეკრი კოკა წუალიც
 დაიღვრება. ომში გარეგანს ავსტრიის უშლიდა სერბიას
 თუ სხვა ვინმე,—ამაზედ საკმაოდ თქმულა „ივერიაში“.
 ესლა რაღად ბრკალდება სერბია? ვინ უშლის? იქნება
 ესლა საქმე ისე დატრიალდა, რომ ავსტრიის (რასკვირ-
 კულია გერმანიაც) სერბიას არ აძლევს ომის ატრის სე-
 ბასა!....

— სლოვენები ჩივიან მთავრობას ჩვენი განე-
 მენცება სურსო. სახალხო სასწავლებლებში აკრძალულია
 თურმე სლოვენურის წიგნის ხმარება და ნემენცური წიგ-
 ნის შემოღებული. სახალხო ლექსებიც აკრძალულია თურ-
 მე. მასწავლებლები იძულებულნი არიან ბავშვებს ნემენ-
 ცურად ელაზანკონ. გასუეთებს ეშინიანთ თურმე ამ სა-
 განსზედ ღაზანაკიც არ მოგვასწავლინონო.

ღიდოქლები აკოშლოზა და კახეთი

(შემდეგ) (*)

12 თბოკეს. გათენდა და სწოლაც გათავდა. ავსტრი-
 დავსკედეთ ერთმანეთს: ბეკრმა ამოვიბრკოთ და გულ-
 ზედ ხელი დავიკავართ.— მოგვავგონდენ დედა, ცოლი,
 შვილი და სხვა. რამდენიმე ხანი დაჭრილებს და მიცვა-
 ლებულებს დავუტრიალდით,— ყველას თავ-თავის ადგილი
 მიეტა,— შემდეგ ყველა დამშვიდდა, თითქოს აქ არა ყო-
 ფილა რაო. ასე ჰსცოდნია თურმე ომს: პირველი ხმა
 ორთვისა შეჭნარავს კაცს,— მემკე ვი თუნდ ათასი აკუ-
 წონ თქვენს ახლო,— თითქოს არაფერიო, კაცი აღარს-
 იერს ანუნშიაც არ იგდებს. გამარჯვებულები აღტანე-
 ბაში იყვნენ, დამარცხებულები თავ-ჩადუნულნი დაღონდ-
 ნენ. ჩვენებ შორის მომატებული ზიანის ტუილისის ადგი-
 ლობრივის პოლკის ბატალიონს მიეტა, დანაშთენს ჯარ-
 ში შავთვენი არა დაზიანებულა რა: ერთი თუში მოკლეს,
 მეორე დაიჭრა და როგორც ამბობენ ჩვენების ტყვიით
 იყო დაჭრილიო, ორი სალდათი თელავის და სიღნაღის
 ადგილობრივის გამანდებიდამ დაიჭრენ სუბუქად, მოკლეს

*) „ივერია“ № 27 და 28.

სიღნაღის გამანდის აფიცრები თ. გოტე ჩეჩქეშივილი და პირველის სოტნის ასის თავის თანა-შემწე თ. სოსიკო ჯორჯაძე მოკვდა დაჭრილობის გამო (ამბობენ ესეც ჩვენების ტყვეით იყო დაჭრილი). თ. გოტე ჩეჩქეშივილი ამბობდაში სულ წინ ედგა თავის გამანდას; სრლას გათავდა და სრულიათ მშვიდობიანად იყო, მაგრამ იმის საუბედურად ერთი საღდათი იმათგანში, რომელნიც სერხედ იყვნენ დაწვენილები და თოფს ესროდნენ მტერს, წამოდგა ფეხზე; თ. ჩეჩქეშივილი მივიდა იმასთან და შესტუქსა, რადგან უმიის ნება დაურთავათ წამოდგა. ამ დროს არ გასულა ერთი წუთი, უცებ გადაიქცა ეს მარტლად ფოხალი და ყველასაგან ზატოვსაცემი კაცი. უდმერთო ტყვიას თავაში ჰქონდა მოხვედრილი, მაშინათვე სული დალია სატოვადამა. თ. სოსიკო ჯორჯაძეს სოტნა მთის ძირში იყო, — ამ გასურებულ სრლასში, — არ ვიცი იმიტომ რომ შეჭმინებოდა, თუ იმ აზრით, რომ უფრო უშიშარს ადგილს დამდგარიყო, — გამაქანებუდიყო თავის ადგილიდამ ბანაკისაკენ და ამ დროს მოხვდა თურმე ტყვიას ფეხში, — მეორე დღეს ამ საცოდავამც სული დალია. დანახები მიუფროსკები მართლად რომ გარდა და მტკიცედ ასრულებდნენ თავიანთ მოვალეობას. ჯარის საზღალი, თ. გორგი ჯორჯაძე პირველად დაწვებიდა — ვადრე სრლას გათავდებოდა იმყოფებოდა მეტად საშაშ ადგილას, ე. ი. ბატალიონის წინ, — სადაც უფრო მომართული იყო მტრის ცეცხლი. ამბობენ თავადს გორგის თეთრი რუსული ქუდი თურმე ესურს და ამ დროს ერთი ერთგული იმისი ბეჭი მივარდა უცებ, თეთრი ქუდი მოჭნადა და იმის სამაგიეროდ შავი ფათახა დასურა.

ამ შემთხვევისაგანამ ბევრი რამ ითქვა საბუთიანი და უსაბუთოდ. ზოგი ამბობდა თურმე, რომ ყარაულები არ იყვნენ მორბელები, ზოგი რომ მეტად ცუდი ადგილი იყო ამოწეული და ზოგი იმასაც ვი ამბობდნენ, რომ ამ გვარს ლეკების დაცემა მოხდა სურვილისა გამო ერთის იქ მეოფის პირისა. ამისთანა ჭორები ჩვენს საზოგადოებაში სმობია და ვგონებ ვეღვათ ეს ისე უსაფუძვლოა, რომ ზასუსის გეზათაც არა ღიხს. მე მხოლოდ ეს შემიძლია ვთქვა, რომ უკეთესი ადგილი იმ მსარქვს არ იყო; მართალია, — ცოტა მოშორებით შეიძლება გაშლილ მძლავ მთებზე დაყენებინათ ჯარი, მაგრამ არც შეშა, არც წყალი არ მაიძებსებოდა

და ვინც იცის იქაური ამინდი, დამეთანხმება, რომ სასეკარი ჯარი სიცივისაგან იქმნება თუ არ გასწვდებოდა, — ავად დასდებოდა მანც. ან ალგამა რა ქმნას, — თუ თვითონ წვრილი მიუფროსკები გამოცდილები და ფხიზლები არ იქმნებიან. ლეკის ჯარი იმოდენა ზიანს მის დღეში ვერ მოგვეტემა, თუ ყველა ყარაულები ფხიზლად ყოფილიყვნენ.

ამ ამბავზედ აი რა შევიტყუთ ნამდვილის ცნობილია: სასოკლებს, რა შეეტყუთ ჯარის მოსვლა, მაშინათვე დატრიალებულიყვნენ თავისებურად, — მოკვრებინათ 300 კაცამდე, — გამოკლდით წინ ზოგიერთი სუფროლები, რომელნიც იმ საღამოს ჩვენთან მოვიდნენ და წამოსულიყვნენ დაშქად. ძლიან ფთხილად დაეჭყეტათ ჩვენი ყარაულები და რა ენახათ რომ ყველგან, გარდა იმ ადგილისა, სადა ბატალიონს ედგა ყარაულები, ფხიზლად ყოფილიყვნენ, ყველგან ცოტ-ცოტა სალხი დაეკლათ და მომატებული ნაწილით ვი მოსდგამოდნენ ბატალიონის ყარაულებს. მოსულიყვნენ ლეკები ყარაულებთან, რომელნიც ვარჯს მაგარ ძილში თურმე იყვნენ და თოფები ცალკე ჰქონდათ ჯვარედინად აყულებულები. ჯერ თოფები წაქლათ, შემდეგ მოკვლათ სული იმ ნამძინარკვცისა ყარაულისათვის, ჩაეთრიათ ბატონს დასლა და გამოჭრათ ყველბი. ამით, რა თქმა უნდა რომ გზა გაესხნათ. მოსდგამოდნენ შემდეგ მეორე რაი ყარაულებს, შეეტყვნათ თუ არა, ისე დამოფროხალიყვნენ, რომ თოფიც ვეღარ დაეცლათ, მხოლოდ ცოტა რდენი ჩიჩქელი შეჭმინდიყო. — ეს ჩიჩქელი სხვა ყარაულებს შეეტყუთ, ერთბაშად დაესლათ თოფები ჩვენებსაც და ლეკებსაც, მაგრამ ლეკები უფრო მარად ყოფილიყვნენ. ლეკებს დაეცათ თუ არა თოფები, მაშინათვე შეცვივნილიყვნენ პირველს ბატალიონის რაზმში და რამდენიმე საღდათი დაეჭრათ ხანჯლით, ამის შემდეგ ერთბაშათ ასტყდა სრლას ყოველ მხრივ რომ ვეკას გახდნენ ლეკები, შეცვივდნენ მაშინათვე ტყეში, უფრო და უფრო გაიძარათ სრლას, რომელმაც გასწია მთელი ორი საათი. იმ დამეს დაინტერესის ცხრა კაცი ყარაულები (ვისი ბრალი?), ორი სხვა და ორიც შემოსსკებული ჩეჩქეშივილი და ჯორჯაძე. სინილისიანად გამხილავი კაცი ძლიან ადვილად გაიგებს, რომ აქ იმისთანა შესანიშნავი და მოულოდნელი არა არის რა და აგრეთვე იმასაც ასხის სწორედ, — თუ რად დაისტა ამდგენი სალხი. მე დარწმუნებული ვარ, ყარაუ-

ლეს რომ არა სმ. სეზად—ხეივანი ე.ი. კაცად არ დაზარალებულა. ნუ თუ ყარაულებს რომ ეძინათ და მტერი ამის გამო წინ წამოუყვადო, ადგილის ბრალის? ნუ თუ მინდობდა რომ ყოფილიყვნენ, უფრო უსმინო ადგილს, არ შეიძლება ესეუ მომხდარყო? რა არის აქ გასაკვირველი და მტრად შესანიშნავი, — არ მესმის!.. მტერთან მკვდართ, მტერი დგევს. რა გასაკვირველია! მე სრულებით ვერ წარმომიდგენია — რა დროს მიღწა უნდა ყოფილიყვნენ ეს ყარაულება, რომ ტყეში სიარულის ხმა, ალბათ რამდენიმე კაცისა და არა ერთისა და ორისა, ვერ გაიგეს? მეძრე რა უსწორ-მასწორად, სმინელი დიდი ფერდობიანი ტყე იყო! მთელს ამ ფერდობზედ გამოვიყნა მტერი, გამოიარა ამოდენა ტყე და ვერ გაუგეს, ისიც ვინ ვერ გაუგეს, — ყარაულებმა!... ვარგი გაწურთხულები არა ყოფილან. რა ქმნას აქ ან ადგილმა, ან განკარგულებამ, — ან სხვამ?

აი ესე გასლდად ეს საქმე მეორე დღეს გაგხსნო ერთ ტყის ნაპირები, ყველა მხარეს მრავალი სისხლი და გასისხლიანებულის კაცების ნათრევი სხანდა, ეტყობოდა, რომ ლეკებს თავიანთი დახრცილები ჩათრვიანთ და კლდეში ჩაეყარათ. ჩვენი დახრცილები იქვე ტყეში ეყარნენ და მივეციით მიწას. შემდეგ ლეკებმა გვიამბეს რომ მტერი შესანიშნავად დაზიანებულყო. რამდენიმე ხანჯალი და სამოსელი მტრისა ადგილობრივ დაგვრჩას. შესანიშნავი ეს არის, რომ ის ხეფრელები, რომელნიც იმ დამეს თითქმის მტრის ბეჯადებად იყვნენ, შემდეგ თავისუფლად დასერილობდნენ თ. ნაკაშიძის ჯარში, მაგრამ იმათ ხმას არავინ სტემდა.

13 და 14-ს თბათვეს. რადგან დაჭრილები გასატყობნი იყვნენ და სურსათიც მოსატანი გვექონდა და იმიტომაც რომ ასახოს მოკლე გზა სსვა იყო, ჯარი ამ დღეს ამოვიდა ბერგონლის მთაზედ. აქ ერთი დღე დასვენება ჯარმა, დაჭრილები და ცხენები სურსათისათვის გამოვიტყობეთ კახეთში. ზოგი ნაწილი ჯარისა სარდალმა აქვე დასტოვა მოსაგდელად იმ ხალხისა, რომელნიც სურსათისათვის წავიდნენ, დანაშთენი ჯარი გაემგზავრა სასახლასკენ. ს. ხიტრასოში მშვიდობიანად ჩაკვდით, ხალხი სოფელს გარედ ხეობაში დაგვხვდა და სალაში მოგვცა. აქედამ გადავიარეთ ხიტრასოს მთა და გადავეშვიით სასახლასკენ. თ. თათბერის თიბათვეს ნაშუადღის პირველს საათზედ, მივედით სოფლის მთაზედ, რომელიც მდებარეობს სასახლს გამოდამ და შესურთლით ზოლკონიკის თ. ნაკაშიძის ჯარისა.

ჯარი დიდი შაიყარა. — მაგრამ ვისთვის და რისთვის? რასსიადე წუნგადა დიდოლეებისათვის. მე სწორე მოგახსენო, შემარტსკა რადესაც დავინახე, რომ ამოდენა ხალხს აცდენდნენ ამისთანა საქმისათვის. ნუ თუ ორსსა — სამს კაცს და რამდენიმე სოფლის დაწვას — ორი გუნდი ჯარი უნდად? მეძრე რა ხალხთან უნდა ქქონდათ ბრძოლა, — ხალხთან, რომელიც არც რიგისანი თოფები აქვთ, — სარდლები რომ არა აქვთ და არა, — არც საკაცო საზღო, არც წამალი და არც არაფერი. წარმოადგენილი მიქვს — რამოდენი დაუფდა მთავრობას სახლს დაწვას და ორსსის კაცისა და დედა-კაცის დაპერობა!!!!.

15 თბათვეს. — ჯარი — თანხმად მიცემულის სარდლისაგან ბრძანებისა, — ორ ნაწილად გაიყო: ერთი ნაწილი წავიდა სახლს დასახვევკავად, მეორე ნაწილი განიძარბათ ს. ქიმეშასკენ. იმ ნაწილს, რომელიც სახლსკენ წავიდა შეადგენდა ქართული მილიცია და ერთი რატი რუსის ჯარი, — მეორე ნაწილს შეადგენდა: რუსისა და ლეკის ჯარი, თუშის მილიცია და არტილერია. ჯარი, რომელიც წავიდა სახლსკენ, დამდგარყო სახლს-პირ-და-პირ ხეე გამოდამ. ლეკები გამოდიოდნენ თურმე სოფლის პირას და უშეკრის პირთა ღანძლავდნენ ჯარს, — ზოგიერთი 1,200 ნაბიჯამდეც მოსულიყო და იქვე მსხვერპლად დაწმომილიყო ბერდანის ტყვისისაგან. მეორე ნაწილს უფრო მეტი ჯარა დაადგა: ს. ქიმეში მდებარეებს ერთს მადლობ სერსედ და შესდგების რამდენიმე ქვითარის სახლებისა და ციხისაგან, — რომელნიც ჯგუფად არიან ერთმანეთზედ მიშენებულნი. ჩვენ ჩაკვდით მთიდან, რომელიც ამ სოფელს დაჭერებს. პირ-და-პირ მისულს სოფელზედ, რა თქმა უნდა უგუნურობა იქმნებოდა, რადგან არ ვიცოდით, თუ რა სიმაგრეები ქქონდა სოფელს ანუ რამთუნი ხალხი იყო შიგ. მხოლოდ რამიუხსლოვდით ვინაყო, რომ ბანიდამ ბანზედ და ციხიდან ციხეში გადადიოდა და გადმოდიოდა რამდენიმე კაცი. ვარგა მასლობლად ზარბაზნები მიუყენეს, დანაშთის ორ მხარეს ჯარი შამოუსხდა, ისე მოშორებით, რომ ჩვენი თოფი მისწვლებოდა და იმათი ვი ვერა, მესამე მხარე ვი ისე დარჩა. დაიწყო ზარბაზნმა თავისი საქმე — მაგრამ, სწორე მოგახსენო, ზარბაზნის ქუხილმა უფრო მეტი გარბივა, ვიდრე იმის ტყვიამ. კარგა ბლომით ესროლეს, მაგრამ ერთი მცირედი ვუთხის მეტი ვერ მოურღვიეს ერთს ციხეს, — სხვებს რომ ტყვიაც არ მოჭყვდნით. ქუხილმა იქაურობა აკვლო. წარმოადგინეთ ოთხი ზარ-

ბაზნის სმა იმ კლდეში რამბავს დაწეკდა. ლეკებს, რომ
 ჰსტოდნდათ,—როგორც ჰქუსს, ისე არა სწვიძს,— გარ-
 წმუნებთ, რომ ის წარბაზნები ერთს კვირსაც გერს
 გაწეობდნენ, მაგრამ იმ საწარკლამ სმამ და იმადენა
 ჯარის ჯგუფმა გაუსეთქა ლეკებს გული. დავინახეთ, რომ
 ხუთიოდე კაცი გაცვიდნენ იმ სოფლიდამ იქითა მთაზედ
 და იქილამ უეურებდნენ სეიკს. წარბაზნის მინცესოდ-
 ნენ. რა რიგად დაგვიცინებდნენ ის ლეკები, რომ ტყუი-
 ლად ვოფანტავდით ტყვია-წამალს წარიელს სოფელზედ.
 იმ ხუთი კაცის მეტი,—ჭაჭანება თურმე არ იყო. ბოლოს
 მოსწეინდათ წარბაზნის სროლა და მგონია მისვდნენ კი-
 დეც, რომ იქ არავინ იყო,—დაუძახეს თ. ნაკაშიძის ჯა-
 რის ლეკებს: ვარკლებს და ინდიელებს იერიშით მიდი-
 თა,—მაგრამ შენც არ მიმიკვდე იქნიც არავინ გადგა.
 რუსის ჯარი მიიმედ წამაწვე-ნეს სერებზედა,—თითქოს
 ერთი 20,000-იან რაზმს ებძვიანო. განიერეს
 ბრძანება მეორეთაც, მაგრამ მანც ვარკელ-ლეკებმა იე-
 ხი არ გაინძრიეს: „რასა ბრძანებთა, ჩვენ გვიბძანებთა.“
 ბოლოს თ. გიორგი ჯორჯაძემ უბძანა თუშებს მისვლა.
 თუშმა ისინიც დაუფიქრებდნენ, მაგრამ მანც გაიტყინეს
 გული და მისცვიდნენ. ვარკლებმა დაინახეს, რომ სოფლიდამ
 თოფიც არ გამოვარდა,—იგრიჯეს და სულ თავზედ დაეს-
 სნენ თუშებს. დასტვილი ცხვრების მეტი სოფელში არა
 გამოჩნდა რა. ერთი რაღაც სამარცხვინა ბაიჩადი იშო-
 ვეს თუშებმა, დაინახეს ეს თუ არა ვარკლებმა—დაუწ-
 ეეს ჩხუბი,—არა ჩვენ წინ მივედით, არა ჩვენაო, მოუ-
 ვიდათ ტყეკვა და თვათონ ჩვენებმავე, ესე იგი თუშებმა
 და ჯარად მეოთხმა ლეკებმა სრისეს ერთმანეთა მუშტით.
 სანამ მე და შენ მივესკელებოდით, მკითხველო. ბოლოს
 ვარკლებმა ლეკებმა წაართვეს თუშებს ბაიჩადი და მარ-
 თვეს თ. ნაკაშიძეს, მაგრამ თუშმა ვერავინ დაჯერეს.
 რომ ეს იმათი უნარი იყო და არა თუშებასა,—მანც
 ბაიჩადი ვარკლებს შეჩნათ. აიღეს სოფელი, ამ ალებსა
 იერიშით ალებსა უწოდებენ თურმე. ერთი გამარჯვება
 ეს გახდა. ის ხუთი ლეკი-ესიც მიდის სელა-ნელა
 სერზედა. ამ ამბავში თუშებმა წამოუარეს ასახოს მთას
 და რაც ცხვარი იყო სულ გაიარეს. დღესაც არ ვიცით
 რაქმნა ის ცხვარი და ვისი იყო და ვისი არა.

ქიჩოელი.

(უკლები იქნა.)

ბროლა რომის დასაპროზად

(უკლები *).

გონსტანტინოპოლში.

ბიზანტიაში ლამაზად მორთულს ოთახში ორი
 კაცი იჯდა ერთად. მათგანი ერთი სახლის პატრონი
 იყო და ზედა-ზედ უსხავდა სტუმარს ლეინოსა მარცხე-
 ნითა, რადგანაც მარჯვენა ხელი აღარა ჰქონდა, ასე
 რომ მარცხენა ხელის მაგიერ ცარიელი სახელოდა
 ეკიდა.

—ღიახ, ჰსტევა სახლს პატრონმან: ყოველი
 მოძრაობა მომაგონებს ხოლმე ჩემს სულელობას.
 ხოლო რაც მოხდა, მე იმაზედ არა ვწუხვარ. ის
 სულელობა ჩემის გულის სულელობა იყო და
 სწორედ გიორგა, ბედნიერია ის ვისაც მაგისტანა სუ-
 ლელობა ჰლირსებია და ნიჭადა აქვს. დედა-კაცის სიყ-
 ვარულიათვის მე თავისდღეში დიდი მნიშვნელობა
 არ მიმიცია. ჩემს სიყვარულს სახელად ჰქმევია და
 ჰქვიან კიდევ: ბელიზარი!. ტუჩს რად იბრეცამ,
 მეგობარო! მე თვითონ ვიცი ყოველივე სისუსტე
 და ნაკლი ჩემის გმირისა და გულის სულელობა-
 შიაც სწორედ ეგ არის ძვირფასი; ვინც გვიყვარს,
 იმისი ნაკლულოვანობა იმ რიგადვე საამოა, რო-
 გორც ღირსება სხვა უცხო კაცისა. ბოლოს დროს
 რომ სპარსეთთან ომი გქონდა, მე, ვერჩევიდი იმ
 მხნეობით ლომსა და გულით კი ბავშვსა; რომ
 მარტო ნუ შეხვალ ამ გაბურულ და უცნობ ტყე-
 ში მეთქი; მაგრამ მანც თავისი ჰქმნა და შეერია
 ტყეში ის მტრედსავით გულ-უბრყვილო და უგუ-
 ნური კაცი. რასაკვირველია, გონიერმა სულელმა
 პროკოპიმაც უკან არ დაიხია და თან გაჰყვა სწო-
 რედ ისეც მოხდა, როგორც მე წინაღვე ვამბობდი.
 ტყეში ჩასაფრებულიყვნენ სპარსელნი, ყოველ
 მხრიდამ წამოგვახალეს ისრები. ბელიზარს ცხენი
 მოუკლეს, მე მივესწარ, შევიმაგრე ბელიზარი რომ
 არ დაცემულიყო და ამასთანვე მასზედ ხმალამოწ-
 ვილს სპარსელს ხმალს ხელი აუკარ. მადლობა
 ღმერთს! ამით გადავარჩინე, თორემ თავს შუაზედ
 გაუხეტდა, მხოლოდ თვით პროკოპის კი მკლავი
 მოჰკვეთეს: ისე კარგად მომაშორეს ეს მარჯვენა

(*) ივერია № № 19, 21, 22, 23, 24 ლ. 28.

მკლავი, ასე მგონია თავის დღეში არც კი მქონია.

— მართლა რომ ჰსთქვას კაცმა—განაგრძობ პროკოპიმ სიტყვა: ჩემს ხელს ახად მოუყვია. ამ ხელს ბევრი რამ დაუწერია გამოუხადეგი და მოუყვია. მართალია, თუ ამისთანა სასჯელი მიაღება ყოველს მწერალს ბიზანტიაში, კაცი არ დაჩივს იმისთანა რომ წერის უნარი ჰქონდეს და ორივე ხელი კი ზედ შერჩეს. თუმცა ეხლა მძიმედავსწერ, მაგრამ ყოველს სიტყვას უფრო დიდხანს დაეფიქრებდი ხოლმე და ვიკვლევ—ღირს დასაწერად, თუ არა.

— მე დიდის სამოცნებით წავეკითხე, უპასუხა სტუმარმა: შენი აღწერა ომებისა ვანდალებთან, სპარსელებთან და გოთებთან. მე მართლა ეს მიკვირს, შენ აქამომდე რატომ არ გაუგზავნიხართ ხერსონესის მადნების სათხრელად ჩვენს მეგობარ პეტროსასთან ერთად. თუ იუსტინიანე აგრე სასტიკად ჰსჯის ტყუილის ოქმების შედგენისათვის, მართლის დაწერისათვის უფრო სასტიკად არ უნდა მოქცეულიყო?

— ნუ გეშინიან, არც მე გადაურჩი სასჯელსა. ჰსთქვა პროკოპიმ: იუსტინიანემ შემარჩინა თავი მხრებზედ, მაგრამ ლამოდა პატიოსნება ჩამოერთმია ჩემთვის. იმოდენად თვითონ არა, რამოდენადაც მისი მშვენიერი ქაჯი ამას ჰსცდილობდა ჩემს წიგნში მე ვანიშნე მკითხველს, რომ იუსტინიანე თავის ცოლის მახეშია გაბმული და ცოლს სურს ბატონობა, ხოლო ისე კი, რომ არაფერს აზრს არ მოვიდეს. როცა ჩემი თხზულება ქვეყნად გამოვიდა, თეოდორამ დამიბარა. როცა მის ოთახში შეველ და მის წინ დავინახე ჩემი წიგნი, მაშინვე ეს ვითქვით: სპარსელმა მომკვეთა ხელი, რომელმაც ეს წიგნი დასწერა და ეს დედაკაცი კიდევ მომკვეთს თავს. რომელმაც ეს წიგნი მოისაზრა. მაგრამ მართლა ის იქმარა, რომ გამომიწოდა ოქროს წულით მორთული პატარა ფეხი საკოცნელად, მშვენიერად გამიღიმა და მითხრა: „შენ, პროკოპიე, ძალიან საუცხოვრად ჰსწერ ბერძნულად, საუცხოვრად და ყოველსფერს მართლად!.. მე მიჩივს წამებძანებინე შენ ბოსფორს თევზთა საზრდოდ, მაგრამ ვითქვით,

რომ რომელსაც ეგრე კარგად ჰსცოდნია მწარის თქმა, კარგადვე ეცოდინება იმის თქმაც, რაც ჩვენ გვიამება. კარგი მაყინებელი და მძრახველი იუსტინიანესი კარგი მაქებარიც უნდა იყოს მისივე. სასჯელად იმ წიგნისაგამო, რომელიც იმპერატორის საომარს საქმეზედ დაგიწერია, შენ უნდა დაჰსწერო სხვა წიგნი მის სამშვიდობო საქმეებზედაც,—სახელდობრ, მასზედ რაც შენობები აუგია ვიცი დამეთანხმები რომ მისგან აღმართული შენობანი სახელგანთი არიან. შენ რომ კანონის მცოდნე იყო, ზედ დაურთავდი ქებას მის კანონ-მდებლობისათვისაც. (ეს კი მართალი ჰსთქვა იმ მშვენიერმა სატანამ) მაშ შენ ვით ცოცხალი მაგალითი იუსტინიანეს სულგრძელებისა, აღასრულებ ჩემს შემოკვეთილს. თვითონ შენ რცი, რომ უწინდელის იმპერატორების დროს არა ერთს მწერალს, უფრო უმცირეს დანაშაულობისათვის, წართმევია თვალი, ცხვირი და სხვა ასოანი, რომელთა მოშორება ძალიან სასიამოვნო არ უნდა იყოს. დაიხსომე, რომ თუ შენ არ მოიწონებ იუსტინიანეს ნაშენობებს, მაგისთანს უგემურებას დიდხანს ცოცხალი ვერ გადურჩები; იმის ცდაში და ზრუნვაში მე ვიქნები,—რომ ღმერთთა დაგსაჯონ შენ სიკვდილითა. ეხლა კი იუსტინიანე ჯილდოდ გაძლევს შენ სენატორობას, ეგ ჯილდო მე მოგიხერხე, ჩემი მადრიელი აყავ: მე მინდოდა, თვით შენზედვე ამხდარიყო შენივე სიტყვები, რომ „თეოდორას ყოველად-შემძლებელია და ბოროტი გავლენა აქვსო.“ ამის შემდეგ კიდევ ფეხს მაკოცნინა და კოცნის დროს პატარა ოქროს წულა ამომკრა სახეში და დამითხოვა. მე კი კინაღამ ანდერძის დაწერას ხელი არ მიყავ, როცა ამ—დედაკაცის სახეში განხორციელებულს,—სატანასთან მივდიოდი. კაცმა მართალი უნდა ჰსთქვას, წყნით მოხსენება იუსტინიანის ნაშენობისა უსინილისობა იქნება. ან უნდა სულ ხმა არ ამოვიღო, ან უნდა ვაქო. თუ ხმას არ ამოვიღებ—სიცოცხლეს გავეყრები, თუ ხმას ამოვიღებ და არ ვაქებ სიცოცხლესაც უნდა გამოვესაღმო და სინილისსაც. მაშასადამე ორში ერთი დამშთენია: ან ქება, ანუ სიცოცხლეზედ ხელის აღება. მე ისეთი სუსტი ვარ, ამოიხრა პროკოპიმ, რომ პირველს ვრჩეო და... ამის გამო ცოცხალიც ვარ.

— განა არ შეიძლება ნაშენობებიც უქო, უთხრა სტუმარმა, დაისხა რა ხელახლად ღვინო: და ამასთანავე დაწერო საიდუმლო ისტორია იუსტინიანისა და თეოდორას სამარცხვინო საქმეებზედაც? პროკოპი ფეხზედ წამოვარდა.

— ეშმაკური აზრია, მაგრამ დიდი აზრია! დიძახა პროკოპიმ: ეგ აზრი, მეგობარო ჩემო, სწორედ შენი ღირსია. ერთი რამ კი მაწუხებს: მე ვერ შევიძლებ ყველაფერი დაწვრილებით აღესწერო მთელი ქუჩუკი მაგ ისტორიისა გამოფენო; ზიზღი ყოველს ღონეს წამართმევს. ან რას იტყვის შთამომავლობა პროკოპიზედ, რომელიც ერთის მხრით იუსტინიანის ქებას დაჰსტოვებს და მეორის მხრით მის საქმეთა განსჯას და მის სამარცხვინო საქციელთა ამბავსა?

— ამას იტყვის: პროკოპი უპირატესი და უდიდესი ისტორიკოსი ყოფილა და ამასთანავე იგი ყოფილა ნაყოფი და სხვერპლი ბიზანტიის იმპერიისაო. ეხლა ერთი ეს მითხარ: ეს ბოლონდელი ომი სპარსელებთან ბელიზარის როგორ მოუხდა

— ისე მოუხდა, რომ ბელიზარიმ, ჩვეულები-სამებრ, გაიმარჯვა, დაამარცხა სპარსელები და შეერიგებაზედ ლაპარაკი დაიწყო თუ არა ყეინთანა, მოვიდა არეობინდი და მოუტანა ამბავი, რომ უბელიზარიოდ ბიზანტიაში საქმეც გაუთავებიათ სპარსელებთან და ექვსის თვით შერიგებულან. იუსტინიანეს ფული უჭირდა; თითქო ბელიზარის ველარენდლო და ექვსი ათასი ლიტრა ოქრო გამოართო და მახეში გაბმული ყენი ხელიდამ გაგვაშვებინა აი ნარზესი ამისთანა შემთხვევაში ჩვენზედ ჭკვიანად მოიქცა. როცა ნარზესი არაბებს ეომებოდა, მაგისტანავე ამბით და ბძანებით ეწვია არეობინდი ნარზესმა იმპერატორის ძბანებას ყურიც არ ათხოვა უბძანა და საპრობილეში დაამწყვდევინა იმპერატორის მოციქული, თითონ კი განაგრძო ომი, ვიდრე სრულებით არ დაამარცხა არაბნი. მაშინ გამოუშვა საპრობილედამ მოციქული და გაისტუმრა ბიზანტიას დიდის ბოდიშითა. უკეთესადლა შეიძლება ბოდიშის მოხდა როგორც ნარზესმა მოიხადა: სამოც-და-ათი ციხე და ქალაქი აიღო, და ყოველოვე მათი განძი დაინარჩუნა.

— ეგ ნარზესი....

— თანამედროეთა შორის ყველაზედ უდიდესი კაცია, ჩამოართვა სიტყვა პროკოპიმ: ასე რომ შენზედაც, ჩემო ცეტეგ, რომის პრეფექტო! იგი შეუძლებელს არ შეეჭიდება ხოლმე ჩვენსავით. ჩვენ კი, ე. ი. ბელიზარი და კოჭლი პროკოპი, დებრუნდით ბიზანტიას გულნატკენად და კბილთა ღრჭენით და მაინც უწინდლებ დავშით ჭკვიანობაზედ და ძაღლისაებრ ერთგულად. კიდევ კარგია, ანტონინა, ბელიზარის ცოლი აღარ ეტრფილება ყმაწვილ კაცების თაიგულებსა და ლექსებსა და ეხლა ეს ცოლ-ქმარნი, ლომი და გერიტი, ბედნიერად ჰსცხოვრებენ აქ რომში. ბელიზარი სულ იმის ლოდინშია—აჲ ერთი შემთხვევა რამ მომეცესო, რომ ჩემი ერთგულება იუსტინიანეს ხელახლად დაეუმტკიცო. იუსტინიანე მისი ტრფიალების საგანია ისე როგორც ჩემია ბელიზარი. ახლა შენ მიაბე შენი ამბავი: რამ მოგიყენა აქ?

ცეტეგმა უსვენებლივ გადაყლაპა ღვინით საესე ჭიქა. მის სახეს დაჩნეული ჰქონდა ნიშნები ღრმა ფიქრებისა და მწუხარებისა. საფეთქლებზედ კანი ნაოჭად შეჰკეცოდა. მოკუმშულს ბაგეზედ ხანდისხან გაურბენდა ხოლმე დამაცინარი ღიმილი, რომელიც ძალიან უხდებოდა და აყმაწვილებდა. თვალებს ჩვეულებრივ ნახევრად ახილებდა ხოლმე და თუ გაახილებდა სრულიად, ისიც ერთს წუთს. მაშინ თვალთმეტყველება მისი საშიშარი იყო; მისი თვალი თავიდიმ ფეხამდე განსჭვრეტდა ხოლმე და სიცივით შეაქროლებდა მას, ვისაც თვალს მიაქცევდა. მისი სახის მეტყველება ამბობდა, რომ იგი უგულოა და შეურყვევლი.

— შენ ხომ იცი, ჰსოქვა ცეტეგმა: რომ მე ჩემის თვალთ ვნახე დაცემა რომისა, კაპიტოლიისა, ჩემის სახლისა. მე გადამარჩინეს რაღაც სასწაულით ჩემთა კეთილ-მყოფელთა. აი ეხლა აქ მოვსულვარ, რომ იუსტინიანეს მოვაგონო რაც აღმიტყვა, იტალიას განვათავისუფლებ გოთთაგანაო. მე არ მოვეშვები, ვიდრე თავის ილტქმას არ აასლულებს.

— მაშ შენ დიდი ხანი და დრო მოგინდება, თუ მაგას მოუტდი.

— მეც ეგრე მგონია. რასაკვირველია მე უფრო თეოდორას იმედი მაქვს. ჩვენ ჯერ ახალგაზდები

ვიყაყით, რომ ერთმანეთს ვიცნობდით და ერთმანეთის ფასიც ვიცოდით. თეოდორა იყო ისეთი მშვენიერი ქალი, რომ იქნობამდე მისებრი არ მენახა, და მე...მე ვიყავ... ..

— შენ იყავ ცეტეგი, ეგეც სამყოფია, ჰსთქვა პროკოპიმ.

— თუმცა თეოდორა ჩემთან კარგად არის გაწყობილი, განაგრძო ცეტეგმა: მაგრამ მაინც ომის უარზედა დვას. იგი ამბობს, რომ ეკკლესიების აშენება უფრო სათნო საქმეაო, ვიდრე ქალაქების აოხრებაო. მე იმ დედა-კაცისა ვერა გამიგია რა... საიღამ და როგორ გამოიცვალა ესე? ჯერ კიდევ იმოდენათ სიბერე არ მორევია, რომ თვის მგზავას დედა-კაცების ჩვეულებას აჰყვეს და სულის ცხონებას შეუდგეს ესე იგი, კიპრიდას გამოეთხოვოს და გოლგოთას მიჰმართოს.

— განა შენ არ შეგიტყვია ის, რაც შენ და იუსტინიანეს გარდა, სხვამ ყველამ იცის? ჰსთქვა პროკოპიმ: მშვენიერი ხელმწიფა ავად-მყოფია, საშინელი ტკივილები ჰსტანჯვენ. შენ ეს გიკვირს თუ? ღიან იგი იტანს ამ ტკივილებს, უმაღლავს კიდევ იუსტინიანეს და ამისთვის ხმარობს კაცისაგან დაუჯერებელს მხნეობას. უმაღლავს იმიტომ რომ ამ უდიდესს და უმცირესს კაცს თავ-მოყვარეთა შორის ჰსძულს ყოველი სწეული: იგი ვერ იტანს თვის ახლო-მანლო ყოველს მას, რაც მომავლინებელია ტანჯვისა და სიკვდილისა: ხომ ესე დალაგებული ჰყავს თიოდორას იუსტინიანე, მაგრამ მე დარწმუნებული ვარ, რომ შეიტყოს ავად-მყოფობა თეოდორასი. მაშინვე თეოდორას თავს უკრავს და სადმე შორეულს ქალქში გაისტუმრეს იმ სახით კი, რასაკვირველია, ვითომც მისის მორჩენის გულმტკივნეულობაში და ფიქრშია. ამიტომაც თეოდორა ჯოჯოხეთის ტანჯვას ითმენს პირზედ ღიმილით. საშინლად უნდა ატარებდეს ღამეებს; დღისით კი, იმპერატორის წინაშე, სადილზედ, თუ საყდარში ან საჯაროდ გამოსვლაზედ იგი გასაოცებლად თავს იმაგრებს და ჰფარავს ყოველს ფერს. თვით მის სიტურფესაც ბერი არა დაჰკლებია რა აურაბელის ხელოვნების შემწეობისაგამო. თითქო უფრო განაზღა, მაგრამ მის უღლებს-მოყვარეობას სამზღვარი კი აღარა აქვს. საკვირველი დედა-კაცია! მართალია, — თუმცა წვრილმან საქმეებში არა უგევანის ღონისძიების ხმარება არ

ეთაკილება, მაგრამ მიძიმე სახელმწიფო საქმეებში კი იგი იქცევა თანხმად თავისის რწმენისა.

— ეგ მართალია. იმპერატორი მზად იყო კიდევ გოთთა მეფის პირობების მისაღებად. თეოდორა ომის თაობაზედ დიდს უარს ამბობდა და მე მეგონა კიდევ, აი ყველა იმედი დაგვემხო მეთქი. მაგრამ უცებ ფიქრად მომივიდა: ხომ ღვთის მოყვარეობაზედ თავსა ჰსდებს, მოდი ამით როგორმე შევაგულიანებ მეთქი. მე მაშინვე გავეშურე თეოდორასაკენ. სწორედ ის დღე იყო, როცა იუსტინიანეს უნდა თავისი გარდაწყვეტილება გამოეცხადებინა გოთთა მოციქულებისათვის. „შენ ყოველს შენს განძსა და ნიეთეულობას ეკკლესიების აშენებაზედ ხარჯავ, ვუთხარ მე თეოდორას: მაგისტანა ეკკლესიები ვჰსთქვათ ასი ააშენო, მეტს ხომ ვერ ააშენებ. აბა ეხლა იფიქრე: იტალია რომ გოთებს დარჩეს, ამით რამდენი ათასი ეკკლესია ჩაუვარდებათ ხელში იმ რჯულიდამ გადამდგართა არიანელთა. ნუ თუ შენა გგონია, რომ შენმა ასმა ეკკლესიამ იმ ათასის ადგილი დაიჭიროს?“ ამის თქმამ გასჭრა. თეოდორა წამოხტა ტახტიდამ და ჰსთქვა:

— „არა, მე მაგისტანა ცოდვას არ ჩავიდენ. თუ ჩვენ ვერ შევიძლებთ, რომ ის ეკკლესიები ჩამოვართვათ იმ რჯულ-გამდგარებს, ამას მაინც ვიზამთ, რომ ჩვენის ნებით არ დაუთმოთ. არა, იმპერატორი ნებაყოფლობით ვერ დაუთმობს მათ იტალიას. გმადლობ, ცეტეგ! წმინდანნი შეგვიწოდებენ რაც ყმაწვილობას ჩვენ შეგვიცოდნია, რადგანაც შენ ეხლა უმძიმესის ცოდვისაგან დამიხსენ.“ ამის შემრედ მოიწვია იმპერატორი სადილზედ, აავსო ყვავილებით, ლოცვით და კოცნით, აუნთო გულში სიყვარული ქრისტესი და იქამდინ მიიყვანა, რომ იუსტინიანემ შერიგებაზედ გოთთა მოციქულებსა უარი უთხრა. შერიგება ვსთქვათ, რიგ გადიდვა, საქმე იმაშია რა გზით გავაბედინოთ იუსტინიანეს ომი? აი ეს არ ვიცი. მაგრამ იმედია ამის გზასაც ვიპოვი. რომი უნდა განთავისუფლებულ იქმნეს ბარბაროზთაგან.

(შედეგე იქნება.)

სახელმძღვანელონი, უღებნილნი
ი. გომეზაშვილისაგან.

მართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში სახმარებელი, ასევე ვრცელად და შეცვლილი გამოცემა, ფასი ორი შუარი. ისევეა გამოცემის გრიქურის წიგნების მღაზიაში გუკის სიდთან. ვინც ნაღდ ფულზედ ახს, ან მომეტებულს გზემზღიარს ერთბაშთ იყიდის, იმას გზემზღიარი დაეთმობა 9 კაპეკათა.

დარიგება მასწავლებელთათვის შესახებ ხმარებისა წინეთ მოხსენებული წიგნისა, ფასი ერთი შუარი, ისევეა იქვე და მელიქიშვილის სტამბაში.

ღედა ენა, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში გამოცემაში სახმარებელი გამოცემა ზირკელი, შემკული მრავალი სურათებითა, ფასი ექვსი შუარი, უდაში გადაკრული ცხრა შუარი, ისევეა ვართანოვის წიგნის მღაზიაში გუკის სიდზედ ვინც ნაღდ ფულზედ იყიდის ერთათ ოც და ათ გზემზღიარსა, ან მომეტებულსა, იმას დაეთმობა უფლო გზემზღიარი ხუთ შუარათ, უდასი ორ ახაზათ.

ბუნების კარი, ანუ საკითხავი წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი, მესამე გამოცემა, შევსებული და შემკული სურათებითა და საქართველოს კარტითა, ფასი ხუთმეტი შუარი. ისევეა ვართანოვის მღაზიაში. გზემზღიარი დაეთმობათ თოთხმეტ შუარათ, ვინც თხუთმეტ გზემზღიარს ერთათ ნაღდ ფულზედ იყიდის, ცამეტ შუარათ, ვინც ერთათ წაიღოს ოც და გზემზღიარსა და სამ ახაზათ ან გზემზღიარის ერთათ მედიკელსა. ვინც სურს უდაში გადაკრული მიიღოს, უნდა ამ ფასს დაუმატოს სამი შუარი.

საყვარლო კონა პირველ დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებებიდან, გამოცემა ზირკელი, ფასი ექვსი შუარი. ისევეა თფილისში ვართანოვის და გრიქურის მღაზიებში და ქუთაისში სვიმონ ჩომახიძესთან.

ისევეა უფ. ვართანოვის წიგნის მღაზიაში ქართული წიგნი გლოზა მეთუ მრავალე მოღონისა გამოცემული ზაქ. ჭიჭინაძისაგან. ფასი ერთი შუარი.

ორის თვის ანგარიში

რუისის გამსესხებელ-შემნახველ ამხანაგობისა იენისისა და ივლისისა 1877 წლისა შემოწმებული და დამტკიცებული რჩევისაგან 19 აგვისტოს ამ წელსა.

შ ე მ ო ს ა ე ა ლ ი :		გ ა ს ა ე ა ლ ი :				
მან.	კაპ.	მან.	კაპ.			
1	438	35	1	გასესხებული	1433	35
2	95	55	2	სარგებელი წინათ დატვირთული	1	38
3	—	10	3	მმართველობის და დაწვევის სარჯი	79	—
4	45	—	4	სარგებელი გადასდილი ამხანაგებისაგან ზირკელის სასესის ფულისა	30	—
5	200	—	5	გასესხი არის	235	8
6	1000	—				
7	—	20				
ჯ ა მ ი		1779		ჯ ა მ ი		1779

რჩევის თავსმკდომარე: თ. ნ. დისასიძე.

რჩევის { ივანე კლიმიევი.
წევრნი: { გლანა ბუყანაშვილი.
{ გოგია კაკულაშვილი.
{ გიორგი მამაცოვი.

წევრნი { მისიელ კლიმიევი.
გამგებლობისა: { სოსე ლუბრიშვილი.
{ ესტატე ბუზიაშვილი.